

GNOSEOLOGIYA. BILISH VA ILMIY BILISH.

TDSI . 2- kurs talabasi. Sadirxonova Saidaxon Ozodxonovna

Ilmiy rahbar:TDSI. IJTIMOIY FANLAR BIOETIKA KURSI BILAN
KAFEDRASINING DOTSENTI F.f.n Yuldasheva. L.S.

Annotatsiya: Insonning bilish qobiliyati cheklanmagan, lekin har bir aniq tarixiy davrda o'zi xohlagan barcha narsa va hodisalarni emas, balki bilish imkoni borlarinigina bilib, bilmaganini keyinroq biladi. Lekin shuni aytish kerakki, inson bilimining cheki yo'q, chunki makro-mikro olamning cheksizligi inson bilimining ham cheksizligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Gnoseologiya, falsafiy bilimlar, falsafiy tadqiq, falsafiy kategoriyalar, ong, bilish, oddiy realizm,

GNOSEOLOGIYA - bu:

1. Falsafiy bilimlar bo'limi.
2. Insonning dunyo va o'zini bilish o'lchovini falsafiy tadqiq qilish.
3. Harakatning bilish jarayonida qanday sodir bo'lishini o'rganish bilimsizlikdan bilimga.
4. Bizning bilimimiz tabiatini o'rganish, chunki u o'ziga xosdir ontologik mohiyati va bu bilimlarning ob'ektlar bilan bog'liqligi va ma'lum bo'lgan hodisalar.

Gnoseologiya" sof falsafiy kategoriyadir. Uning nomi yunoncha so'zlardan kelib chiqqan: "gnōeo" (gnoseo) - men bilaman ["gnosis" (gnosis) - bilim] va "ligos" (logos) - so'z ["la - o" ta'lim, fan] va so'zma-so'z ma'nosida: "Bilish haqida o'rgatish (Fan)", "Ong haqida ta'lim berish (Fan)". Falsafiy adabiyotlarda, jumladan, falsafiy ensiklopediya va lug'atlarda "Gnoseologiya" iborasi "Bilim nazariyasi" deb tarjima qilingan. Shu bilan birga falsafiy adabiyotlarda bir xil mazmundagi ifodalar uchun "Gnoseologiya" so'zi ham qo'llaniladi. Lekin oxirgi so'z biz haqiqat deb qabul qilgan narsalarni e'tiqod asosida o'rganishni bildiradi. Biz "gnoseologiya" atamasidan foydalanamiz. "Bilish (ong) mohiyati haqidagi falsafiy ta'limot ma'nosida. Lekin avvalo gnoseologiya muammolari doirasini belgilab olaylik. Epistemologiya, yoki bilish nazariyasi - falsafiy bilimlar bo'limi (falsafiy fan, falsafiy fan), insonning dunyoni bilish imkoniyatlarini, shuningdek, insonning o'zini bilishini o'rganadi; bilimning jaholatdan bilimga harakati o'rganiladi; bilimning o'zida va shu bilimda aks ettirilgan ob'ektlarga nisbatan tabiati o'rganiladi.

Falsafada gnoseologiya muammolari yetakchi o'rinni egallaydi. Buning sababi shundaki, bizning bilimlarimizning mohiyatini narsalarning ob'ektiv holati bilan munosabatlaridagi muammolar falsafiy muammolar bo'lib, boshqa hech kimga tegishli emas. Yo'q, falsafadan boshqa fan bo'lmagan va bo'lishi ham mumkin emas, u bizning bilimlarimiz mohiyatini ularda, bizning bilimimizda mustahkamlangan narsa va hodisalar bilan

solishtiradi. Chunki bilimimizning tabiati ruhiydir; u narsa va hodisalar bilan shunchalik bilvosita bog'langanki, ularni, bilimlarni ob'ektlar va hodisalarning o'zlari darajasiga tushirish na eksperimental, na nazariy jihatdan mumkin emas. Ruh va materiya bir-biridan shunchalik uzoqda, ular orasida shunday tubsizlik borki, uni ilmiy ko'priklar yoki xodalar bilan hech qanday tarzda engib bo'lmaydi. Faqat falsafagina bu tubsizlikdan "sakrash" imkonini beradi: ruhdan materiyaga va materiyadan ruhga. Bu birinchi. Ikkinchidan, falsafa go'yo o'z mavqeining eksklyuzivligini angelaydi va o'zining butun borliq tarixi davomida doimo bilish muammolariga katta e'tibor qaratadi. Falsafaning gnoseologiya muammolaridan boshqa muammosi yo'q, deb hisoblaydigan faylasuflar va falsafiy maktablar doimo mavjud bo'lgan va hozir ham mavjud. Ularning ishlarida falsafaning barcha muammolari gnoseologiyaga tushiriladi yoki faqat gnoseologiya prizmasi orqali ko'rib chiqiladi. Hatto dunyoqarashning barcha muammolarini mutlaq qamrab olishga va tizimga kiritishga harakat qiladigan marksizm, hatto marksizm ham gnoseologiyani faqat "falsafaning asosiy masalasining boshqa tomoni" deb hisoblaydi (Engels). To'g'ri, shunday faylasuflar borki, ular gnoseologiya muammolarini yechishning iloji yo'qligini yoki gnoseologiyaning o'zining "nofalsafiy"ligini asoslab, unga e'tibor bermay qo'yadi. Ammo gnoseologiyani falsafiy tadqiqotlar doirasidan chiqarib tashlash, unga o'z bahosini berish, faylasuflar allaqachon gnoseologiya bilan shug'ullanadilar. Bundan tashqari, faylasuf ma'lum bir falsafiy masala bo'yicha o'z qarashlarini ochib berar ekan, o'z bayonotlarining haqiqatini isbotlaydi. Va "haqiqat" allaqachon gnoseologik (va boshqa emas!) falsafiy muammodir. Shuning uchun, takror aytamiz, gnoseologiya muammolari nafaqat alohida falsafiy maktabda yoki alohida faylasufning ijodida emas, balki umuman falsafada hamisha markaziy o'rinni egallaydi. Dunyoqarash va falsafiy fikr taraqqiyoti tarixidagi gnoseologiya muammolari. Gnoseologiya muammolarini hal etish dunyoqarash rivojlanishining eng quyi darajasida - sodda realizm darajasida amalga oshiriladi. Oddiy realizm, biz bilganimizdek, dunyoni his-tuyg'ularimiz orqali bizga taqdim etganidek qabul qiladi. Dunyo shunday, deydi sodda realist, biz uni his qilganimizda, hidlaganimizda, tatib ko'rganimizda, ko'rganimizda, eshitganimizda, his qilganimizda... Sodda realizm shuning uchun ham dunyoni bizning dunyoni idrok etishimiz o'rtasida hech qanday farq ko'rmaydi. real dunyo va uning his-tuyg'ularimizdagi aksi o'rtasidagi. Mifologik va diniy dunyoqarashlar o'zaro bog'liqlikni baholashning eng xilma-xil jihatlariga amal qilishi mumkin, aytaylik, sub'ektiv hislar, g'oyalar, tushunchalar va bilimlar ob'ektiv haqiqat bilan. Sovet davri darsliklarida din falsafiy idealizm bilan birgalikda insonning voqelikni bilish imkoniyatini shubhasiz va doimo inkor etadi, degan fikr hukmron edi. Aytish kerakki, Karl Marks bunday fikrga qo'shilmagan. Bu fikr marksistik falsafaga Lyudvig Feyerbaxdan F. Engels orqali va ayniqsa, V. I. Lenin va V. Stalin. Va keyin, sovet faylasuflarining sa'y-harakatlari bilan bu noto'g'ri fikr marksizm-leninizm haqiqati deb e'lon qilindi. Ammo bu "birlamchi haqiqat" narsalarning ob'ektiv holatiga mos kelmaydi. Shunday qilib, masalan, katoliklik (Buyuk Albert, Foma Akvinskiy, Teilhard de Sharden, hozirgi Papa Ioann Pavel II) va pravoslavlik (Kudryavtsev-Platonov, Gogotskiy, Svetlov,

Filaret Drozdov) vakillari tomonidan taqdim etilgan xristian dinini inkor etmaydi. yo dunyoni bilish mumkinligi yoki bizning u haqidagi bilimimiz haqiqati. Dunyoni bilish mumkinligi faqat rasmiy buddizm tomonidan inkor etiladi, u dunyo faqat u haqidagi bizning illyuziyalarimiz, deb hisoblaydi; dunyoning o'zi yo umuman yo'q, yoki biz uni bilmaymiz va taniy olmaymiz. To'g'ri, barcha zamonaviy diniy dunyoqarashlarda, shu jumladan buddizm ham dunyo va Xudo haqidagi bilimlarimiz mazmuniga oid eng xilma-xil gnoseologik qarashlarning aks-sadolarini uchratish mumkin. Mifologik gnoseologiyaning o'ziga xosligi shundaki, u o'z tasavvuri bilan dunyoni shaxsiylashtirilgan mavjudotlar bilan to'ldiradi, ularning real hayot jarayonlariga aralashuvini "ko'radi" va dunyo hodisalari bilan bir qatorda, bu shaxslashtirilgan mavjudotlar - xudolarni "taniydi". , ruhlar, iblislar, jodugarlar, suv parilari va boshqalar.. Keyinchalik. Din ham dunyoga mifologik dunyoqarash nigohi bilan qaraydi. Shu bilan birga, u o'z xudolarini o'z bilimlari ob'ektlariga kiritishi va ularni "tanishi" yoki ularni bilimga erishib bo'lmaydigan, g'ayritabiiy va o'ta aqlli deb e'lon qilishi mumkin. Bilish muammosi falsafaning butun tarixi davomida - antik davrdan to hozirgi kungacha markaziy o'rinlardan birini egallagan. Gnoseologiyaning eng muhim savoli bu dunyoni bilishning asosiy imkoniyatidir. Bu muammoni hal qilish tabiati agnostitsizm, skeptitsizm, solipsizm va gnoseologik optimizm kabilarning shakllanishi uchun mezon bo'lib xizmat qiladi. Bu holatda ikkita ekstremal nuqtai nazar, mos ravishda, dunyoning mutlaq noma'lumligini va to'liq idrok etilishini ifodalaydi. Gnoseologiyada haqiqat va ma'no, mohiyati, shakli, tamoyillari va bilim darajalari muammolari ko'rib chiqiladi. Ilmiy bilishning empirik va nazariy darajalari bir-biridan olamdagi narsa va xodisalarni o'rganish jarayonida foydalanadigan ilmiy usullari bilan ham farqlanadi. Ilmiy bilishning empirik darajasida quyidagi usullar keng qo'llaniladi: Kuzatish, o'lchash, taqqoslash, ilmiy tajriba (eksperiment). Bilimning nazariy darajasida esa mavhumlik va aniqlik, aksiomatik, tarixiylik va mantiqiylik ideallashtirish va boshqa usullar qo'llaniladi. SHu bilan birga ilmiy bilishning ikkala darajasi uchun umumiy bo'lgan usullar ham mavjud bo'lib bular: aniqlik va sintez, induktsiya va deduktsiya, analogiya, modellashtirish, tizimlash. SHunday qilib, ilmiy bilish bir-biri bilan uzviy bog'langan, bir-birini to'ldiradigan empirik va nazariy darajalardan tarkib topgan bo'lib, olamdagi narsa va xodisalar o'rtasidagi aloqadorlik va taraqqiyot qonunlarini bilish, ularga ongli ravishda yondashish imkoniyatini beradi. Bilish jarayonida qo'lga kiritilib, falsafiy g'oyalar bilan boyitilgan ilmiy axborotlar kishilarning dunyoqarashini shakllantirish, ularning bunyodkorlik faoliyatini oshirishda qudratli manaviy kuch hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Abu Nasr Farobiy. Fozil odamlar shahri. –T., Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti. 1993 y., 15-191 betlar.

Falsafa (o'quv qo'llanma). –T., "SHarq" nashr. 1999 y., 401-445 betlar.

Tulenov SH. Dialektika nazariyasi. –T., “O‘zbekiston” nashr. 2001 y. 170-200 betlar.

Karimov I.A. Falsafa fanidan vahz (lektsiya) matnlari. –T., 2003 y. 65-82 betlar.

Falsafa asoslari. 2005 y. 227-272 betlar.

Yuldasheva. L.S. Jon tananing hayotiy kuchi. EURASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES PHILOSOPHY AND CULTURE. 2022. 14. 12.

Yuldasheva. L.S ABU RAYHON BERUNIYNIG ONTOLOGIK QARASHLARI.

Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2023. 03.02.

Yuldasheva L.S Abdukholik Gijdivani's Teachings On Human Perfection: A Philosophical Analysis.

JOURNAL OF PHARMACEUTICAL NEGATIVE RESULTS. 2022. 12.31.

